

Tóth Zoltán

(1888–1958)

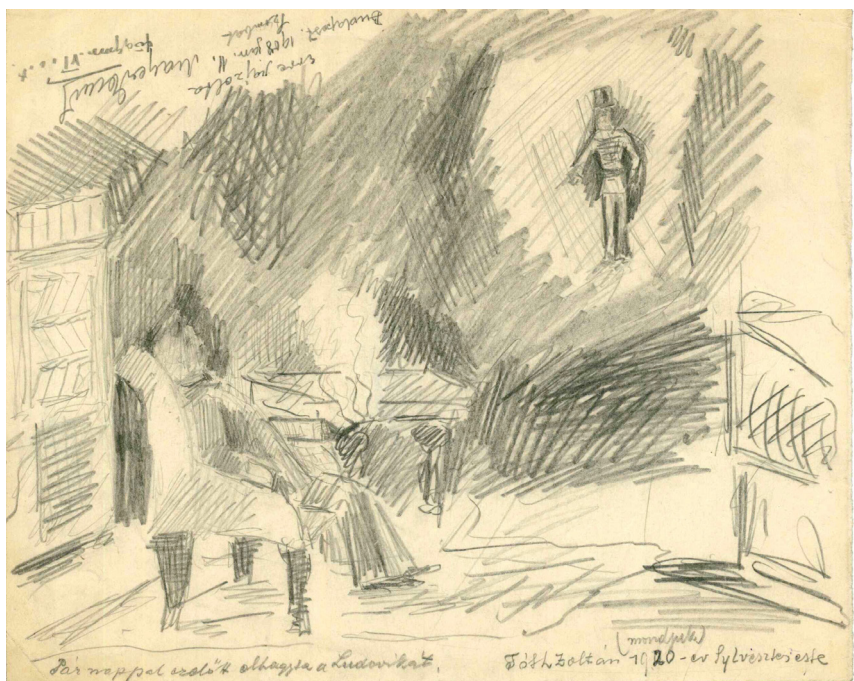
Tóth Zoltán történésről, hadtörténésről, egyetemi tanárról, muzeológusról nem tudunk „igazi” ludovikás életutat írni, mert ő csupán fél évet töltött az akadémia falai között. Még az első félév teljesítéséről sem kaphatott bizonyítványt, mert betegsége miatt be kellett fejeznie a tanulmányait. Az életút áttekintése mégsem tűnik feleslegesnek, mert Tóth Zoltán életét meghatározta a hadtörténelem és a fegyver történetének szeretete, és ehhez a Ludovikán eltöltött fél év alatt is jelentős muníciót, tudást szerzett. Egyik tanulmányában, amelyben a huszárság eredethagyományáról kifejtett álláspontját védte egy őt támadó kritikusával – mellékesen katonatiszttel szemben –, hivatkozik is arra, hogy „sok év előtt a Ludovika Akadémián Stromfeld Aurél akkor még vezérkarba beosztott százados (utóbb a vörös hadsereg vezérkari főnöke [...]) hadseregszervezeti előadásait hallgattam”. Munkáinak szemléletét végig meghatározta a magyar hadügy iránti érdeklődés, tisztelet és az fajta hazafiság, amely a mítoszok és hagyományok mellett vagy helyett mindenekelőtt a tudomány eredményeiből táplálkozott. Ennek illusztrálására idézzük ismét őt: „Nemcsak a nemzeti múlt legvégső gyökereit, de újabb keletű történeti hajtások eredetét is olyan homály borítja, hogy azon csak a hagyomány képes áthatolni. Persze a maga sajátos, nem éppen válogatós eszközeivel.” Ezzel szemben a „tudománynak hiteles adatokra van szüksége, legalább az elégséges okság elvének alkalmazhatására”. E szemlélete a két világ-háború között sok ellenséget szerzett neki a turanizmus és egyéb más dilettáns

gondolat követői között. Tóthot ez azonban egyáltalán nem zavarta abban, hogy a mítoszvadászokkal és alkotókkal szemben szellemes, logikus és adatgazdag tanulmányaival megvédje a tudomány eredményeit.

Egy önéletrajz lapjai

Tóth Zoltán életének alakulását a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárában őrzött önéletrajza alapján igyekszünk felidézni. Hősünk 1888. december 9-én született Budapesten. Szülei a Felvidékről származtak. Édesapja Tóth József hivatalnokoskodott, a hatyú vízjeléről nevezetes hermányi vagy szlovákul hermaneci papírgyár pesti igazgatóságán dolgozott „különösebb rátermettség nélkül”, igen szerény fizetésért. A családnak ugyan volt valamicske birtoka, de azokat Zoltán hároméves korában elvesztették. Édesanyjának, a hontkiskéri Kiar származású Fekete Erzsébetnek minden bizonnyal nem volt munkahelye, de talán neki köszönhető, hogy a család egyetlen gyermeke, Zoltán a szegényes körülmények ellenére „zavartalan derűvel” gondolt vissza iskoláskor előtti és iskolás éveire.

A fiatalember a IV. kerületi, akkor belvárosi Állami Gimnáziumba oly sikerrel folytatta tanulmányait, hogy kitűnően érettségizett. Egy későbbi levelezőtársa úgy emlékezett rá, hogy nagyon jó tanuló volt, s már akkor is sok időt töltött a Magyar Nemzeti Múzeumban, illetve szorgalmasan járt a Regnumba, ami alatt minden bizonnyal a Prohászka Ottokár által mentorált Regnum Marianum közösséget értette. Vélhetően a fegyverek vonzhatták a múzeumba, mert érettségi után jelentkezett és felvételt nyert a Ludovika Akadémiára, amelynek kapuját 1907. szeptember 2-án lépte át. A megmaradt okmányok nem szólnak róla, de bizonyosan állami költséges vagy alapítványi helyre pályázott, és ilyen helyet kapott, mert a családnak aligha volt pénze a tanulmányok fedezésére. Ebben az időszakban a Ludovikán teljes vagy félig díjmentes, alapítványi és önköltséges helyek voltak. A díjmentes helyekre aktív vagy tartalékos tisztek, katonai tisztviselők, udvari és állami tisztviselők, valamint a törvényhatósági és közszolgálati viszonyban álló tisztviselők gyermekei kerülhettek be. Tóth édesapja egyik sem volt, így valószínűbb, hogy valamelyik, talán a Budapest által betölthető alapítványi helyet sikerült elnyernie. A megmaradt osztályzási kimutatásban csak annyit rögzíthettek, hogy az I. évfolyam A jelű csoportjába járt, az atya magánhivatalnok Budapesten, s hogy a félév zárása előtt kilépett. Érdekes módon későbbi önéletrajzaiban ezt a félévet nem említette, igaz, hogy

ezek 1945 után születtek, amikor a Ludovika Akadémia említése is komoly hátrányt jelentett. Hogy miként viszonyult az akadémia követelményeihez, azt nem tudjuk, de egy későbbi rajz, amelyet a barátja alkotott, azt mutatja, hogy még leszerelés utáni álmában is megjelent a parancsnoka vagy idősebb akadémikustársa. A katonai szolgálat alól „fegyverképtelen” minősítéssel 1914 novemberében mentették fel, azonban úgy tűnik, ez egyáltalán nem a szolgálat alóli kibújást jelentette, mert ekkor a budapesti Önkéntes Őrsereg csoportvezetőjeként tartották számon. Az első világháborúból kimaradt, harctéri szolgálatot mentessége miatt nem kellett teljesítenie.

Tóth Zoltán az akadémia után a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karát választotta, és ott folytatta tovább a tanulmányait oly sikerrel, hogy 1912-ben itt is kitüntetéssel végzett és szerezte meg a történelem–latin szakos középiskolai tanári és a bölcsészdoktori oklevelet. Az egyetemi évekre egyik volt pályatársának temetésén így emlékezett: „Az akkori egyetemi falak hallották ma már naivnak tetsző, fiatalos, de egész lélekkel vívott vitáinkat, melyek búcsúzkodással sűrűn megszakított, de véget nem érni akaró, néha hajnalig húzódó sétákban végződtek. Eredményeket nem igen hoztak, de drága kincsünk a reájuk emlékezés.” A doktori disszertációjában Mátyás király hadügyi politikájával foglalkozott. A nyomtatásban is megjelent munkáról az egyik ismertetés a következőket állapította meg: „Nagy szorgalommal, intelligenciával és nagy írói készséggel, kerek képet ad Mátyásról és Magyarországról.” A következő év első napjától napidíjas gyakornokként a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában kezdte meg közgyűjteményi pályafutását.

A Magyar Nemzeti Múzeumban

A nem éppen gyorsan ívelő pályafutásának következő lépése 1918 decemberében következett be, amikor segédőrré léptették elő, majd a következő év elején átkerült a múzeum Érem- és Régiségtárába, amelynek a hadtörténeti gyűjteményét kapta meg. Elődje, Nagy Géza halálával ekkor üresedett meg a gyűjteményvezetői poszt. „Attól fogva, hogy – 30 éves koromban – múzeumi segédőrré kineveztettem, sorsom valamivel könnyebre fordult ugyan, de a szegénység mindvégig hű kísérem maradt. Mire magasabb fizetéshez jutottam, a pénz vásárlóereje szállott következetesen alá.” Ráadásul 1920-ban, a trianoni döntés következtében a hermándi papírgyár immáron Csehszlovákia számára termelt, így atyja eddigi állását elvesztette. Ettől kezdve a segédőr szerény fizetéséből három embernek

kellett megélnie. Tóth Zoltán édesanyja 1925-ben, édesapja tíz évvel később halt meg. Ettől kezdve hősünk egyedül élt, nem nősült meg.

Tóth Zoltán előléptetéséhez, illetve kinevezéséhez hozzájárult – múzeumi feladatainak lelkiismeretes ellátása mellett – tudományos munkássága, amelyre már a szakmai közvélemény is odafigyelt. Már 1913-ban két munkája is megjelent a *Hadtörténelmi Közlemények* hasábjain, az egyikben a Mátyás-féle fekete sereg pusztulásával foglalkozott, a másikban pedig egy 1772-es lovassági reglamentum közlését kezdte el. A következő években ugyanebben a folyóiratban jelentetett meg írásokat a Rákóczi-szabadságharc kurucainak sorozásáról, a huszita korról, de a *Századok* című folyóiratban is megjelentek könyvismertetései, emellett különböző helyeken tette egyre ismertebbé a nevét. Ennek köszönhetette, hogy a múzeumi gyűjtemény rendezése mellett – már múzeumi őri minőségben – 1921-től a pesti Bölcsészettudományi Kar középkori magyar hadtörténelem magántanára lehetett.

A múzeumi és a tanári munka mellett a következő években is tudományos munkák sora került ki a kezei, illetve az írógépezet billentyűi alól. Munkáiban szinte mindig jelen volt a fegyver- és hadtörténelem, és a nagy korszakos ugrásoktól is óvakodott. Szent István és Mátyás király kora, esetenként a kuruc kor azok, amelyek leginkább foglalkoztatták a fantáziáját. Számára a levéltárak oklevelei, a régészeti tárukban őrzött tárgyak jelentették a hiteles forrásokat, s ezeket a történelem és segédtudományainak módszertanával dolgozta fel, amelyből soha egy pillanatra sem engedett. Ennek köszönhetően a tudományos közéletben egyre nagyobb tekintélynek számított, bár a politikai hangulat által befolyásolt közvélemény alakítók időnként megtámadták, hazafiatlansággal vádolták. Ez azonban egyáltalán nem zavarta őt, különösen nem, ha érkeztek olyan díjak, mint a Magyar Tudományos Akadémia által adományozott Lévy-díj. A Lévy Henrik adományából alapított díjat Tóth Zoltán az 1925-ben kiadott *Mátyás király idegen zsoldos serege (A fekete sereg)* című munkájáért kapta. A könyv kiadása nehézségekbe ütközhetett, mert végül Nagy Pál gyalogsági tábornok, a magyar királyi Honvédség parancsnokának közbenjárásával jelent meg. A *Századokban* közölt könyvismertetés így méltatta a munkát: „Tóth Zoltán könyve szegényebbé tett egy illúzióval, de gazdagabbá egy historiai valósággal, ami minden komoly történelmi kutatás célja.” Az ismertetést jegyző Zsinka Ferenc szerint a könyv meggyőzően mutatja be, hogy Mátyás királynak valóban volt zsoldosserege, ennek azonban csak kisebb része volt gyalogos, a nagyobb lovas, feketének pedig csak a király halála után nevezték azt a töredékét, amely a következő király alatt is még megmaradt, és annak érdekeit szolgálta. E töredéknek

az elnevezését vetítették később vissza az egész seregére. A könyv és ez a díj is bizonyára sokat nyomott a latban, amikor a tudós társaság 1927-ben levelező tagjává választotta az egyre ismertebb hadtörténészt. Székfoglalóját igen érdekes témából tartotta; a német koronázási kardjelművekről érkezett. Az akadémián a hadtörténeti bizottság tagja volt, abban tevékenykedett.

„Ezekre az évekre, a húszas és harmincas évekre, esik múzeumi pályám legszerencsésebb szakasza” – írta önéletrajzában. Járt a külföldi aukciókat, és különleges egyedi fegyvereket vásárolt a Magyar Nemzeti Múzeum számára. Részt vett az osztrák–magyar likvidációs tárgyalásokon mint fegyvertörténeti referens. A tárgyalásokon a magyar vonatkozású műtárgyak és műalkotások, vagyis kulturális javak átadásáról volt szó a bécsi nagy, központi, császári-birodalmi gyűjteményekből. Ezek éveken keresztül húzódtak, és csak 1932-ben fejeződtek be az úgynevezett velencei egyezménnyel. Tóth Zoltán saját érdemének tudta be, hogy „minden hozzáértő megállapíthatta, hogy fegyvergyűjteményünk egészen új képet öltött. Provinciális gyűjteményből, harmadrangú európai múzeummá léptünk elő.” Varjú Elemérrel, a Magyar Nemzeti Múzeum történeti osztályának igazgatójával vállvetve folytatott tárgyalások eredményeként Tóth szerint kétfélmillió schilling értékű fegyvertörténeti anyagot adott át Ausztria Magyarországnak számára.

A Magyar Nemzeti Múzeum jó és támogató munkahelynek bizonyult abból a szempontból is, hogy az „I. osztályú múzeumi őrt” gyakran támogatták ösztöndíjjal, hogy megtekinthesse Európa jelentősebb gyűjteményeit. Megmaradt útlevelei bizonyítják, hogy számtalan országban, így Ausztriában, Olaszországban, Svájcban, Németországban, Franciaországban, Törökországban és Jugoszláviában is megfordult. Ezeken az utakon nemcsak a fegyvergyűjteményeket tanulmányozta, hanem kapcsolatokat épített és publikációs lehetőségeket is talált. A munkahelyén 1934-től már igazgató őri beosztásban tartották számon hét éven keresztül.

Hadtörténészként a hagyománnyal szemben

Az egyetemi életben kevesebb siker koronázta az erőfeszítéseit. Magántanárként tanított, miközben 1930-ban négy félévre megbízták, hogy a középkori magyar tanszéket vigye. E munkát becsülettel el is látta, azonban, amikor véglegesítésre került volna sor, akkor nem őt választották ki. Kapott viszont cserébe egy elismerést, a rendkívüli tanári címet, ami azonban Tóth Zoltánt nem töltötte el

különösebb örömmel. Az egyetemi tanárság továbbvitelének lehetősége 1939-ben mégis felcsillant előtte, amikor meghívták a pécsi egyetem középkori egyetemes és magyar történeti tanszékére. Jólesett számára, hogy az ottani kollégái egyhangúlag vele kívántak dolgozni. Bár igen megterhelő lehetett számára a pécsi tanítás, mert önszorgalomból még a múzeumi munkáját is elvégezte, mégis örült a kihívásnak. A történelem azonban közbeszólt, s Észak-Erdély visszacsatolása után a pécsi egyetem megszűnt, illetve Kolozsváron folytatta tovább a munkáját, ahová viszont Tóth Zoltán nem kívánt elköltözni. „1941 februárjától beosztott nyilvános rendes tanári minőségben és fizetéssel ismét a Múzeum lett ilyenformán egyetlen munkaterületem.”

A tudományos pályán viszont rendületlenül haladt előre, amelynek fényes bizonyítéka, hogy 1940-ben a Magyar Tudományos Akadémián rendes taggá választották. Székfoglalójában Szent István életével foglalkozott a legelső életrajzával kapcsolatban. Ebben az időszakban egyre nagyobb szerepet vállalt a tudományos közéletben. Ahogy ő írta:

„Több, mint egynegyedszázadon át tagja voltam a Magyar Történelmi Társulat igazgatóválasztmányának s a Heraldikai és Genealógiai Társaságénak is (ez utóbbinak legutóbb egyik másodelnöke). Utolsója vagyok egyúttal annak a kisszámú, néhány tagból állott, magyar múzeumi együttesnek, melyet az Internationaler Museumverein tagjai közé választott. Ez akkor kitüntetésszámba ment. Bizonyos külföldi tudomásulvételt jelentett.”

Tanulmányai továbbra is a legjelesebb tudományos folyóiratokban jelentek meg, a *Hadtörténelmi Közlemények* mellett a *Századokban*, az *Archeológiai Értesítő*-ben, a *Történeti Szemlé*ben és az *Akadémiai Értesítő*ben, de megjelentek cikkei német nyelven is Ausztriában. Foglalkozott többek között a múzeumban található feszítőzablák összehasonlító elemzésével, az Attila-karddal, a huszárság eredetével, a Hartvik-legendával, a Botond-mondával, s jelentetett meg könyvismertetéseket, írt múzeumi kiadványokba. Itt talán érdemes Markó Árpád szavait idéznünk, aki a nekrológiájában a következőket írta:

„Ha szokott szerény modorával leült az Akadémia vagy a Magyar Történelmi Társulat felolvasó ülésének asztalához és beszámolt kutatásairól Mátyás fekete seregéről, a huszita szekérváarak magyar vonatkozásairól, a huszárok eredetének kérdéséről, vagy a Hartvig-legenda eredetéről, azzal az érzéssel hagyta el üléstermet, hogy most olyan tudós szólt hozzánk, akinek van mondanivalója, s aki fáradhatatlan, gondos kutatással ismét egy eddig ismeretlen adattal vagy magyarázattal gyarapított minket.”

Tóth Zoltánt sokáig foglalkoztatta a huszárság eredethagyománya. Erről 1932-ben írt először az *Akadémiai Értesítő*ben, majd két évvel később a *Hadtörténelmi Közleményekben* is. E téma azonban igen érzékenynek bizonyult, ugyanis a magyar katonai múlt, a magyar hadművészet emblematikus lovassági csapatneméről volt szó, amelynek hagyományait széles körben megkérdőjelezhetetlennek tartották. Tóth Zoltán ugyanakkor bebizonyította, hogy már az elnevezés szómagyarázata is bizonyosan téves, s nem kapcsolható össze Zsigmond király telekkatonaságról szóló törvényével. Azzal ugyanis, hogy húsz jobbágytelekként kellett felállítani egy lovaskatonát, és annak az ára: *huszár*. Tóth viszont, az alap kutatások elvégzése után bebizonyította, hogy – délszláv közvetítéssel – a latin cursor szó módosulásával formálódott az a név, amelyet kezdetben hízelgőnek aligha nevezhetünk. Először ugyanis sokáig gyülevész, rabló, fosztogató, gyorsan szárguldo lovasokra értették, olyan balkáni származású elemekre, akiket az oszmán terjeszkedés megfosztott hazájától, tulajdonától. Tóth az írásos források mellett ezúttal is a szabványaletek vizsgálatára és a filológia eredményeire támaszkodott. A téma iránt elfogult és kevésbé képzett vagy képzetlen laikusok azonban rögtön tiltakoztak. Egyikük azt írta, hogy „[m]agyar ember a magyar huszárság szláv eredetét nem ismerheti el, még akkor sem, ha a huszár, mint katonai kifejezés, tényleg szláv eredetű volna”. E sorok írója még azt is rögzítette, miszerint

„huszár szavunkhoz – nemcsak csodálatos nimbusz, hanem a honfoglalás nagy műve, ezeréves történelmünk dicső haditetteinek sorozata, sőt nemzeti becsületünk is fűződik, a huszár szó és általában a magyar huszárság eredetének megállapítása elsősorban a mi feladatunkat képezi, hogy történelmi tényeken nyugvó huszártradíciókat ápoljuk”.

A hagyományok hangoztatása, illetve a feltárt tények közül csak a hagyományoknak megfelelő figyelembe venni azonban bizony tudománytalan. Tóth szerint a tudomány, szemben a hagyománnyal, állandóan változik, szükség esetén – ha az nem is teszi népszerűvé – szembe megy a hagyományokkal, nem enged a korhangulatnak és a politikai elvárásoknak sem. A Mátyás királyról írt könyvének egyik kritikusa írta: „nem veszi magának a fáradságot, hogy a tárgyhoz illő benső áhítat és meggyőződés hangján rajzolja meg legnagyobb királyaink [...] képét [...]”. Tóth szerint azonban „szabad kutatás nélkül nincs szellemi élet, nincs talán igazi emberi méltóság sem”. E nézetét a közvélemény nemigen fogadta el, viták sorozata követte nemcsak a huszárságról és Mátyás királyról írt munkáit, hanem a magyar királylándzsáról, a magyar koronaküldés körülményeiről, a Hartvik-legenda értelmezéséről írt tanulmányát is. Ez utóbbit kegyeletsértőnek

tartották, és kihagyták a Szent István emlékkönyvből is. Hősünk – hisz valóban szinte hősieken kellett kiállni igaza mellett – nem engedett elveiből az őt követő medievisták nagy öröme, hisz nézetei közül számosat elfogadtak. Tóth huszár-ságról írt tanulmányainak egyik legfőbb kritikusa Nemes-Dedinai Zsuffa Sándor magyar királyi alezredes volt, akinek könyve a hunok eredetéről, új kiadásban, még ma is kapható, de írt többek között a „szumír” problémáról is. Tóth Zoltán műveit pedig legfeljebb a szűkebb szakma ismeri.

Az államszocializmus éve

A hadtörténész Tóth Zoltánt a második világháború is megkímélte. A legnagyobb veszteség akkor érte, amikor Budapest bombázásakor utolsó rokona is meghalt. A háború utáni évek számára egyelőre nem hoztak nagy változást, megmaradt múzeumi állása. Még tartott a budai vár ostroma, amikor 1945. január 28-án munkára jelentkezett a Vallás és Közoktatási Minisztériumban. Bizonyosan megviselték azok a hónapok, amikor nem végezhetette munkáját, ami az életét jelentette. Nála aligha találhattak olyan okot, hogy kitegyék az állásából, sőt, ahogy felettese írta: „1950. március elsejével a 707. kulcsszámú munkakör harmadik fokozatába soroltattam, 1500 forint havi fizetéssel.” Mivel meg akarta tartani állását, ezért igazodnia kellett a kiépülő új politikai rendszerhez, így akkori gondolatait aligha tudjuk rekonstruálni, és a később megírt önéletrajza is jórészt hivatalos hangvételű, igazodva a kor igényeihez. Az azonban bizonyosan rosszul érintette, hogy a Magyar Tudományos Akadémia nem vette át, 1949-től tanácskozási státuszban tartották számon, bár eddigi munkáját mégis elismerték, 1952-ben megkapta a történettudományok kandidátusa címet. A Magyar Nemzeti Múzeumban tudományos munkatársként foglalkoztatták nyugdíjba vonulásáig.

„Marx és Engels műveinek javarésztét már fiatal koromban áttanulmányoztam s a kapcsolatot velük azóta sem vesztettem el. Szakszervezeti szemináriumot is végeztem s a fegyvergyűjteményt nem egyszer mutattam be látogató csoportoknak” – írta e sorokat 1951 elején. A következő évben, 64 évesen nyugdíjba vonult. Élete hátralévő részében a lehetőségei igen korlátozottak lettek, külföldi utakról nem lehetett szó. Csendes, otthonülő munkát választott magának, többnyire pesti lakásában, a Bajnok utca 9. szám alatti 2. emeleti 8. lakásban. Figyelmét a krónikakutatás felé fordította. Eredményei azonban már nem láttak napvilágot. Még 1947-ben a *Századokban* megjelent Ranzanus Péter Szent István életrajzáról készült tanulmányának első része, a folytatás

azonban akkor már nem. Szerencsére ezt a hiányt a folyóirat 1989-ben pótolta. Markó Árpád szerint nyugalomba vonulása után elkészült két tanulmány, az egyik a 11. századi kronológiákról és a zágrábi krónikáról, a másik pedig a vereckei honfoglalás hagyományairól az Anonymus-kérdéskörrel kapcsolatban. Ezek nem jelentek meg. Egy másik nekrológ írója, ifj. Fehér Géza szerint nyugdíjas éveiben is tanított, a muzeológus az egyetemi ifjúságnak forrásismeretet, heraldikát és fegyvertörténetet adott elő. Az 1950-es években kutatásai aktualitásukat veszítették, tanulmányai nem jelentek meg, neve legfeljebb nagy összefoglaló munkák lábjegyzetiben fordult elő.

Nem tudjuk, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt miként vélekedett az eseményekről, esetleg tett-e valami említésre méltót, de bizonyára nem mozdította ki tudományos elefántcsonttoronyából, mint a 20. századi történelem más vihara sem. Névrokona, I. Tóth Zoltán a forradalom mártíra lett, ő azonban visszavonultan élt 1958. június 12-én bekövetkezett haláláig. Örökösét már 1937-ben kijelölte, egy bizonyos Raksányi Anna személyében, akiről semmit sem tudunk.

Tóth Zoltán munkássága több szempontból is figyelemreméltó. Muzeológusként neki köszönhető a Magyar Nemzeti Múzeum hadtörténeti és fegyvergyűjteményének létrehozása. A gyűjtemény darabjaiból számos kiállítást szervezett. Történészként rendkívül képzett, széles látókörű kutató volt, aki nagy, átfogó témák vizsgálatának és bemutatásának éppúgy mestere volt, mint a részletkérdések alapos vizsgálatának. A különböző tudományterületeken végzett kutatásait nagy odafigyeléssel szintetizálta, logikusan rendszerezte és érdekesen jelenítette meg. Biztos kézzel nyúlt a hadtörténelem, a fegyvertörténet és a hadművészet történetének kérdéseire is. Munkáit az alaposág mellett a szellemesség, gördülékeny mondatfűzés, „lassan hömpölygő” stílus, régies helyesírás jellemezte. Mindenek illusztrálására egy könyvkritikát idézünk.

A Magyar Tudományos Akadémia kiadásában 1930-ban jelent meg *Attila's Schwert, Studien über die Herkunft des sogenannten Säbels Karls der Grossen in Wien* című fegyvertörténeti műve, amelyet egyébként egy francia folyóirat is közölt *Le Soldat hongrois au Moyen-Âge* címmel. E munka egyik ismertetőjében a következőket olvashatjuk:

„Mégis a legnagyobb elismeréssel kell adóznunk szerzőnk dolgozata e második részéért is, ha a konklúziót elfogadni nem is áll módunkban, mert valóban tiszteletet parancsol az a virtuozitás, mellyel a forrásanalitika módszerét kezeli s az a szorgalom, mellyel a legaprólékosabb részleteket is a legalaposabban átvizsgálja. Ezt elismerjük annál is

inkább, mert dolgozata első felében viszont – az archeológusok szerint – épp ily hivatott mestereként mutatta be magát az archeológia módszernek.”

Tóth Zoltán legtöbb tanulmányát a *Hadtörténelmi Közlemények* jelentette meg. Emellett a *Századok*, a *Turul*, a *Földrajzi Közlemények*, az *Archeológiai Értesítő*, a *Történeti Szemle*, az *Akadémiai Értesítő*, a *Magyar Művelődés*, a *Magyar Szemle*, a *Pannónia* és a *Magyar Könyvszemle* is közölt tőle tanulmányt vagy könyvismertetést. Jelent meg munkája német és francia nyelven. Minden bizonnyal nem tartozott a termékeny szerzők közé, de aligha a népszerűsége törekedett, hanem a szakmai elismerésre, bár állami kitüntetést soha sem kapott, talán nem is hiányzott neki. „Önálló kutatói minőségben dolgozván panaszra nincs okom. Fogyatkozásnak legfeljebb szabad időm szűkre szabott voltát érzem. Kutatómunkával inkább csak iramokban, szabadságidőm alatt és hivatali szünnapokon foglalkozhatom.” Tóth Zoltán munkássága mégis teljesnek mondható.

A Ludovika Akadémia, még ha csak rövid időt töltött is falai között, méltán büszke lehet egykori tanítványára. Akadémiai tagságát 1989. május 9-én állították vissza.

Irodalom

Csapodi Csaba: Történezhagyatékok a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárában II. *Századok*, 109. (1975), 3–4. 679–681.

Fehér Géza: Tóth Zoltán (1888–1958). *Archeológiai Értesítő*, 86. (1959), 2. 192.

Markó Árpád: Tóth Zoltán (1888–1958). *Századok*, 92. (1958), 5–6. 911–912.

Veszprémy László: Tóth Zoltán (1888–1958) munkássága. *Hadtörténelmi Közlemények*, 101. (1988), 3. 521–526.

Forrás

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára, Tóth Zoltán hagyatéka. Ms 50321-47, 157–167.